

УДК 336.7

О. А. Водолазська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7858-7118>
С. В. Колєсник,
магістрант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1633-4265>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.1.113

РОЗВИТОК ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

O. Vodolazska,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economics University, Dnipro
S. Koliesnik,
Master's student of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economics University, Dnipro

DEVELOPMENT OF STOCK EXCHANGES IN UKRAINE: TRENDS, PROBLEMS AND PROSPECTS

Розвиток фондових бірж в Україні відіграє ключову роль у залученні інвестицій і стимулюванні економічного зростання, проте цей сектор стикається з численними викликами. У статті розглянуто актуальні проблеми функціонування фондових бірж в Україні, включаючи низьку ліквідність, недовіру інвесторів і недостатню інфраструктуру. Проведено аналіз тенденцій розвитку ринку цінних паперів у 2017—2023 роках, зокрема динаміки індексу ПФТС, обсягів біржових операцій і структури фінансових інструментів. Виявлено, що український фондовий ринок демонструє повільне зростання і значну залежність від державних облігацій. Основну увагу приділено викликам, пов'язаним із низькою часткою біржової торгівлі у ВВП, впливу війни та пандемії, а також недолікам у регуляторній політиці. Запропоновано напрями вдосконалення, спрямовані на зміцнення біржової інфраструктури, покращення інвестиційного клімату та інтеграцію до глобальних фінансових ринків.

The development of stock exchanges in Ukraine is a key element of economic growth and investment attraction, but it faces numerous problems. The main obstacles include insufficient market liquidity, low investor confidence, and weak infrastructure, which limits the ability of Ukrainian enterprises to raise capital and reduces their competitiveness. The article examines the historical aspects of the formation of the stock market in Ukraine, current trends in its development, and a comparison with international standards. An analysis of the structure of trading volumes, stock market indices, and changes in the regulatory environment that affect the functioning of the market is conducted. Based on an analysis of the number of stock exchanges in 2016—2023, their significant reduction was revealed. The article examines the dynamics of the ratio of stock market trading volumes to Ukraine's GDP. A significant part of trading on the stock market falls on the over-the-counter segment, which demonstrates a low level of organized trading. The main volume of stock trading falls on transactions with government bonds, while trading in corporate bonds and shares remains negligible. Particular attention is paid to the analysis of the dynamics of the country's main stock index — PFTS, which reflects the state of the most liquid stocks. It was found that the value of the index in 2023 is almost

half that in 2011, which indicates a slowdown in market development due to both internal and external factors, in particular the COVID-19 pandemic and military aggression. The practical value of the study lies in the formulation of recommendations for improving the market infrastructure, increasing its transparency and stimulating investment activity. In particular, measures are proposed to reduce the share of over-the-counter transactions, introduce new risk management mechanisms, and adapt to European regulatory standards. The generalized conclusions demonstrate the need to integrate the Ukrainian stock market into the global financial system, which will contribute to attracting foreign investment, stimulating economic growth and strengthening the country's financial stability.

Ключові слова: фондовий ринок, біржові угоди, фінансові інструменти, державні облигації, фондові біржі.
Key words: stock market, exchange agreements, financial instruments, government bonds, stock exchanges.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток фондових бірж в Україні є ключовим елементом економічного зростання та залучення інвестицій, проте цей процес стикається з численними проблемами, які потребують глибокого наукового аналізу. Відсутність достатньої ліквідності ринку, низький рівень довіри інвесторів і недостатній розвиток інфраструктури є основними перешкодами для ефективного функціонування біржового ринку. Ці проблеми обмежують можливості для залучення капіталу українськими підприємствами, що, у свою чергу, впливає на їх конкурентоспроможність. Дослідження цих питань має важливе значення для вдосконалення регуляторної бази, стимулювання інвестицій та підвищення фінансової грамотності. Практичне вирішення цих завдань сприятиме інтеграції українського фондового ринку у світову фінансову систему. Таким чином, тема дослідження має не лише теоретичну, а й важливу прикладну цінність для економіки країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Попередні дослідження в області функціонування фондових бірж фокусувалися на різних аспектах ринку цінних паперів. Серед науковців, у чиїх роботах досліджено проблеми волатильності та ефективності ринкових механізмів, виявлено недоліки в управлінні ризиками на фондових ринках, слід визначити: Л.В. Бражник [2], Є.Ю. Гнатенко [4], С.В. Ковальчук [5], А.О. Ковалюк [6], Н.В. Кузьминчук [7], І.Р. Попадинець [10], Н.Б. Татарин [11], С.М. Халатур [12], Д.І. Шеленко [13] та інші. Дослідники особливу увагу приділяли впливу зовнішніх факторів на стабільність фондових бірж, що дало змогу окреслити ризики для інвесторів [7]. Результати цих досліджень стали основою для розвитку адаптивних стратегій, спрямованих на зменшення ризиків і підвищення ефективності ринку в умовах невизначеності [3]. Проте подальші дослідження щодо удосконалення біржової інфраструктури мають посилити роль фондових ринків у забезпеченні сталого економічного зростання, а оновлення механізму функціонування біржі допоможе адаптуватися до швидких змін глобальної економічної ситуації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті — дослідження тенденцій розвитку фондових бірж в Україні, виявлення ключових проблем їх функціонування та обґрунтування перспективних напрямів удосконалення для сприяння економічному зростанню країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фондова біржа є важливим механізмом для ефективного функціонування фінансових ринків, забезпечуючи платформу для купівлі та продажу цінних паперів [11]. Основні учасники ринку, такі як інвестори, трейдери та маркет-мейкери, сприяють підтриманню ліквідності та регулюють торгівлю, яка здійснюється через електронні системи та з використанням алгоритмічної торгівлі. Ринок перебуває під суворим наглядом регуляторів, що забезпечує прозорість і справедливість угод. Важливим аспектом функціонування біржі є волатильність, яка може створювати як можливості для прибутку, так і значні ризики [12]. Фондові індекси допомагають оцінювати загальний стан ринку, а акціонери отримують дохід від зростання вартості акцій та виплат дивідендів. Таким чином, фондова біржа виконує ключову роль у перерозподілі капіталу та стимулюванні економічного зростання, хоча залишається вразливою до економічних та політичних змін.

Національний фондовий ринок з'являється на теренах нашої держави після встановлення незалежності України. Саме з 1991 року почала функціонувати перша фондова біржа — це Українська фондова біржа (УФБ) [11]. За період 2016—2023 років кількість бірж зазнала скорочення у 2 рази і станом на 01.01.2020 р. вже функціонувало лише чотири фондові біржі, що отримали ліцензію на ведення організаційної діяльності щодо торгів на ринку (рис. 1). Але весною 2021 року регулятор анулював ліцензію для найстаршої фондової біржі — ПрАТ "УФБ". Причиною таких дій стало нездійснення ПрАТ "УФБ" на ринку професійної діяльності протягом року. Тож за даними НКЦПФР сьогодні в Україні діє всього 3 фондові біржі: АТ "Українська біржа", АТ "Фондова біржа "ПФТС", ПрАТ "Фондова біржа "Перспектива".

Для загального усвідомлення масштабів торгів фондового ринку загалом порівнюємо розміри торгів фондового ринку і ВВП у 2017—2023 роках. Представлені

на рисунку 2 дані відображають тенденцію щодо постійного збільшення обсягів торгів фондового ринку. Так у 2023 році відбулося зростання цього показника на 190,5% порівняно з 2017 роком. Позитивним можна також вважати постійне зростання відношення обсягів торгів фондового ринку до показника ВВП. Так за період 2017—2023 роки цей показник збільшився з 15,7% до 20,8%. Але у країнах із високим ступенем економічного розвитку співвідношення між обсягом операцій фондового ринку й обсягом ВВП завжди повинно бути більше 100% [6].

Поглиблення аналізу в цьому напрямі з'ясує, що за 2017—2023 роки спостерігається незначне, але постійне збільшення долі обсягів торгів біржового фондового ринку до ВВП, а саме: 2017 рік — 6,9%, 2018 рік — 7,33%, 2019 рік — 7,67%, 2020 рік — 8%, 2021 рік — 8,3%, 2022 рік — 3,1%, 2023 рік — 6,7%. Як бачимо, у 2022—2023 роках ця тенденція виявилася дещо спотвореною через військову агресію. Проте темпи такого зростання виявляються недостатніми, адже питома вага поза організованого ринку при цьому зростає більш значними темпами.

Операції фондового ринку стосовно продажу-купівлі фінансових інструментів можуть здійснюватися як на біржовому, так і на позабіржовому ринку. Загалом ці ринки є не тільки взаємодоповнюючі, але й взаємозалежними, бо впливають певною мірою на розвиток та ефективність один одного. Тож далі здійснимо порівняння частки операцій, що припадають на кожний з цих ринкових сегментів (рис. 3). Зауважимо, що для країн з розвинутим фондовим ринком частка позабіржового ринку в загальних обсягах операцій є меншою, аніж в Україні [6].

Темп приросту біржового ринку у 2023 році становив 112%, порівнюючи із 2017 роком (рис. 3), в той самий час як на позабіржовому ринку відбулося зростання цього показника аж у 2,5 рази. Крім того, у середньому за 2017—2023 роки доля організованої торгівлі цінними паперами у загальній сумі торгів на фондовому ринку складала біля 37% (найбільше значення частки було у 2018 році — 44,2%, а найменше у 2022 році — 25,8%). Але така частка обсягу торгівлі на біржовому ринку виявляється дуже незначною і це вказує на недостатній розвиток в Україні фондової біржової діяльності.

На організованому ринку впродовж 2017—2023 років спостерігається значна консолідація торгівлі фінансовими інструментами на двох біржах ПрАТ "ФБ "Перспектива" та АТ "ФБ "ПФТС". Найбільшим показник консолідації був за результатами 2021 року — 99,88%

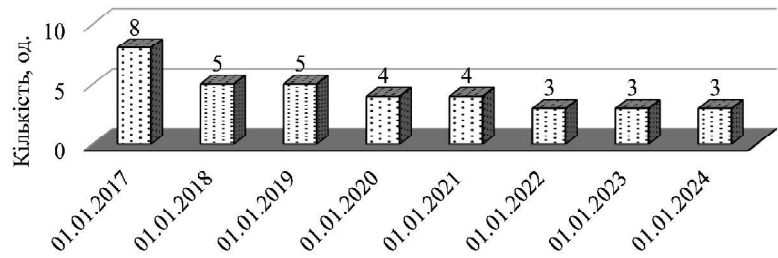

Рис. 1. Зміна кількості фондових бірж у 2016—2023 рр. в Україні, од.

Джерело: опрацьовано за даними [1].

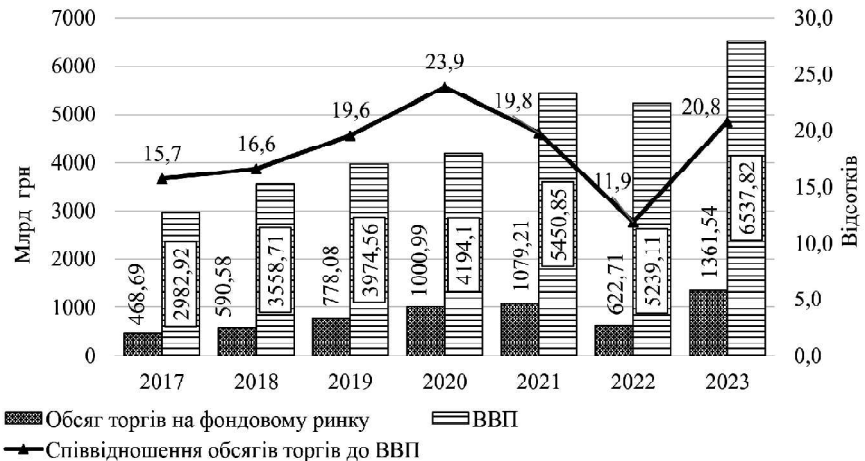

Рис. 2. Обсяги торгів фондового ринку і ВВП України у 2017—2023 роках

Джерело: опрацьовано за даними [1, 8].

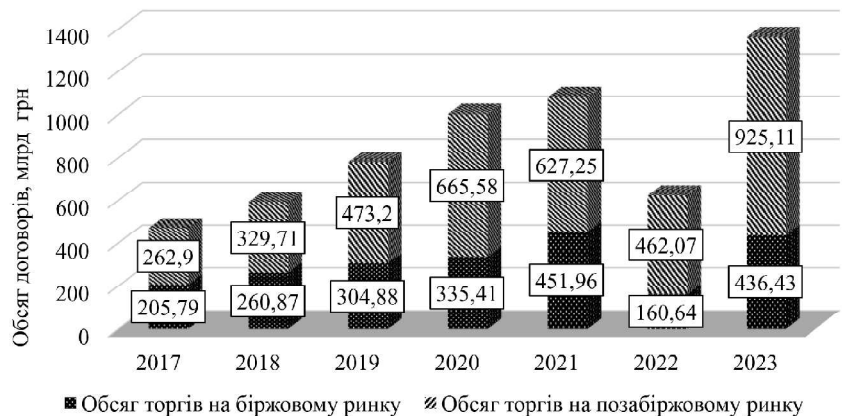

Рис. 3. Обсяги договорів ринку цінних паперів, у млрд. грн

Джерело: опрацьовано за даними [1].

біржової вартості контрактів (табл. 1), а найбільше контрактів у кількісному виразі було укладено ПрАТ "ФБ "Перспектива".

Крім того, частка провідних фондових бірж з організації торгів цінними паперами має постійні коливання за період 2017—2023 роки. Так, у 2017 році найбільша питома вага (61,91%) торгів цінними паперами припала на ФБ "Перспектива". У 2018 році ця частка знизилась до рівня 48,81%, але "Перспектива" продовжила залишатися лідером, хоча в даному році дещо зросла також частка ФБ "ПФТС" (до 43,13%). Проте вже у 2019—2020 роках частка ФБ "Перспектива" знову зросла, і у

Таблиця 1. Структурний розподіл обсягів торгів між учасниками на організованому ринку у 2017–2023 роках, %

Назва біржі	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ПрАТ «ФБ «Перспектива»	61,91	48,81	61,13	60,06	48,04	38,12	33,68
АТ «ФБ «ПФТС»	31,26	43,13	37,61	39,22	49,02	52,28	62,94
АТ «Українська біржа»	6,52	8,05	1,26	0,72	2,94	9,60	3,38
Інші ФБ	0,30	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: опрацьовано за даними [1].

Таблиця 2. Структурний розподіл обсягу біржових торгів фінансовими активами у 2017–2023 роках, %

Вид фінансового активу	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Акції та акції КІФ	2,45	0,47	0,11	0,18	0,13	0,06	0,03
Державні облігації України	92,11	94,19	96,73	98,32	99,22	97,55	93,07
Облігації підприємств	2,97	3,94	2,85	0,28	0,53	0,19	0,02
Інвестиційні сертифікати	0,03	0,10	0,11	0,02	0,003	0,001	0,003
Похідні (деривативи)	–	0,28	0,13	1,17	0,01	0,004	–
Інакші цінні папери	2,44	1,02	0,07	0,03	0,10	2,19	6,87
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: опрацьовано за даними [1].

2020 році досягла вже 60,06%. Але ФБ "Перспектива" на кінець 2023 року суттєво втратила свої позиції та займала на ринку всього 33,68%. У свою чергу, АТ "Українська біржа" за період 2017–2023 роки знизила показник питомої ваги з 6,52% у 2017 році до 3,38% у 2023 році, отже цю біржу на сьогодні слід охарактеризувати як незначний за обсягами майданчик щодо проведених нею біржових торгів на фондовому ринку.

На фондовому ринку серед фінансових інструментів переважаючий обсяг торгів за 2017–2023 роки припадав на операції з держоблігаціями України, а у 2021 році обсяг торгів ОВДП був найбільшим і становив аж 99,22% (табл. 2).

Стосовно участі бірж в організації торгів облігаціями компаній (табл. 2) слід відзначити, що за 2017–2023 роки тут відбулося суттєве зниження питомої ваги цього фінансового інструменту у загальному обсязі боргових торгів з 2,97% у 2017 році до 0,02% — у 2023 році. Така ситу-

ація ще раз підкреслює проблеми українських компаній з виходом на організовані ринки фінансових інструментів, хоча у всьому світі саме цей сегмент фондового ринку вважається альтернативою кредитних коштів банків [3].

За даними НКЦПФР беззаперечне лідерство щодо частки біржових операцій з торгівлі ОВДП протягом 2017–2023 років має ФБ "Перспектива" і відповідно питома вага укладених угод була максимальною у 2017 році і складала 65,34% і мінімальною у 2023 році — 32,1%.

Другим за цим показником став майданчик ФБ "ПФТС" із часткою угод, відповідно, мінімальною часткою 30,59% у 2017 році та максимальною у 2023 році — 64,6%. А вже на третьому місці опинилася АТ "Українська біржа", для якої частка укладених угод за державними облігаціями коливалась від 4,07% у 2017 році до 3,25% у 2023 році.

Розвиток біржової діяльності в Україні також можна охарактеризувати виходячи з аналізу динаміки основного фондового індексу країни — ПФТС. Цей індекс вперше був розрахований у жовтні 1997 року. Індекс ПФТС — це індекс цін, зважений за обсягом найбільш ліквідних акцій, що знаходяться у вільному обороті на біржі. До індексного кошика ПФТС входять акції 20 емітентів.

На основі графіка (рис. 4) робимо висновок про найбільший приріст торгів у 2019 році, коли індекс становив 563,06 пункту. Мінімальне значення індексу у 2016 році становило 243,01 пункту, що було зумовлено економічною та політичною кризою 2015–2016 років. Хоча з 2017 року спостерігалася певна позитивна динаміка індексу, загалом значення індексу ПФТС свідчить про повільний розвиток цього ринку (значення індексу в 2023 році майже вдвічі менше, ніж на початку 2011 року).

Загалом у 2016–2018 роках зменшення операцій за цінними паперами відбувалося за рахунок зміни НКЦПФР процедури клірингу на фондовому ринку й збільшення прозорості операцій у біржовому сегменті [11]. Процедура передбачала запровадження нових вимог із біржового лістингу цінних паперів, що ґрунтуються на європейських стандартах і дозволяють розміщувати лише якісні цінні папери. Окрім зменшення чисельності компаній, цінні папери яких котируються за новими правилами, на скорочення ринкових операцій у 2018 році вплинуло й те, що депозитні сертифікати НБУ вже не враховувалися в торгових розрахунках. У 2019 році ринок почав зростати на 26%, що було результатом стабілізації економіки країни. Проте у 2019–2023 роках пандемія та військова агресія знов загальмували процес зростання цього індексу.

Починаючи із 2019 року в Україні відбувається також адаптаційний процес щодо умов біржової торгівлі відповідно до європейських правил, що має сприяти прозорості ринкових операцій, встановленню справедливих цін на біржі й допомогти НКЦПФР оперативно відпові-

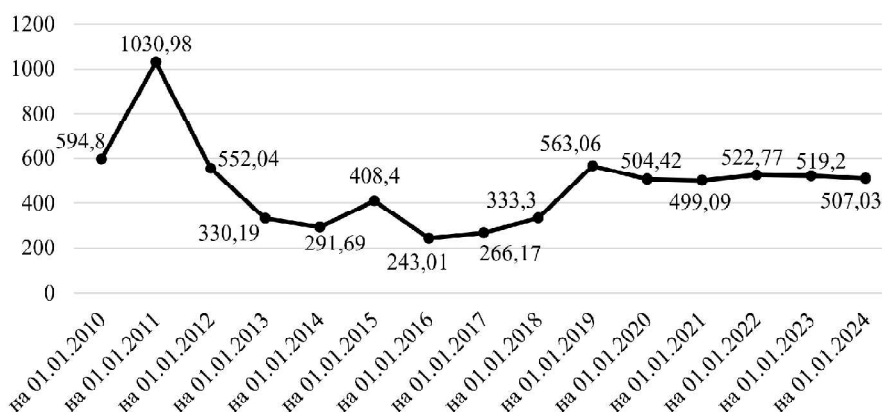

Рис. 4. Динаміка індексу ПФТС у 2010–2023 роках

Джерело: опрацьовано за даними [9].

дати на маніпуляції з угодами. Влітку 2019 року професійні учасники ринку змогли запропонувати своїм клієнтами сучасні програмні продукти задля дистанційного оформлення торгових угод із фінансовими активами. У кінцевому підсумку це має також сприяти розвитку національного біржового ринку України.

В результаті проведеного аналізу показано, що робота фондових бірж в Україні супроводжує ряд проблем. Так головним проблемним питанням слід вважати те, що основна кількість операцій із фінансовими активами здійснюється на неорганізованого ринку. А через це створюються й інші проблеми фондових бірж, а саме: незначна кількість операцій, що проводяться на біржах, призводить до низького рівня ліквідності та незначних показників економічної результативності їх функціонування; непрозорого ціноутворення тощо. Подальший розвиток фондової біржової діяльності, незважаючи на вже тридцятирічний еволюційний шлях розвитку, стримується здебільшого психологічним неприйняттям бірж потенційними учасниками фондового ринку [7]. Ще одну проблему тут можна визначити як обмежена чисельність потрібних висококваліфікованих кадрів.

Загалом можна погодитися з напрацюваннями науковців та практиків у галузі біржової діяльності, які досить часто виокремлюють такі три основні проблемні питання розвитку фондової та валютної бірж в Україні: занижений рівень капіталізації ринку, проблемні моменти із захистом прав акціонерів та інвесторів, недосконале нормативне регулювання. Дійсно, проведене дослідження висвітлює ту проблему, що більшість українських компаній не сприймають біржовий фондовий ринок як основу для залучення більш дешевих фінансових ресурсів, а це призводить до низького рівня капіталізації фондових бірж. А ще в Україні майже відсутні державні гарантії із захисту прав підприємств на фондовому ринку. Тому ще раз стає явним те, що нормативна база функціонування фондових бірж потребує виваженого підходу до її переформатування. Узагальнено проблеми у діях біржового сегменту національного фондового ринку представлено на рисунку 5.

Представлені проблеми можливо висвітлити наступним чином:

1) низький рівень ліквідності. На організованому ринку через незначну за обсягами кількість біржових операцій виникає ситуація щодо його низької ліквідності, а це, по колу, знижує результативність роботи інвесторів при управлінні портфелем інвестиційних цінних паперів. Тобто відсутність або занижені ринкові попит та пропозиція не надають вичерпної можливості проводити операції з активами за цінами ринку;

2) занижена капіталізація ринку. Потенційні суб'єкти фондового ринку на сьогодні не розглядають його як потужне джерело для отримання доступних та дешевих фінансових ресурсів. Ринкові ціни не в повній мірі розглядаються як індикатор успішності та перспективності розвитку емітентів. Отже така недооцінка більшості

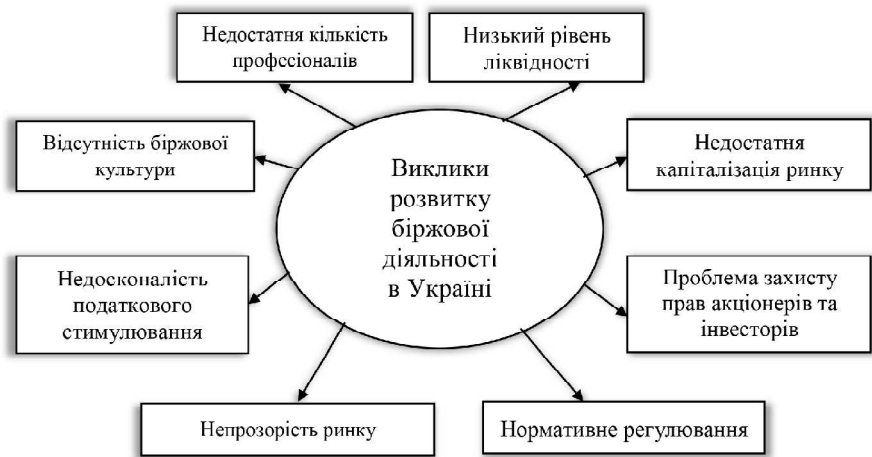

Рис. 5. Виклики розвитку біржової діяльності в Україні

Джерело: побудовано на основі [2, 7, 10, 13].

фінансових активів на біржі викликає низький загальний рівень капіталізації ринку;

3) проблеми з правами та їх захистом для акціонерів й інвесторів. Так на сьогодні в Україні права індивідуальних акціонерів є скоріше чимось формальним, аніж реально діючим механізмом. Наприклад, обмеження доступу приватних осіб до фондового ринку виникає у зв'язку з відсутністю можливості реально впливати на діяльність товариств, відсутність гарантованого державного захисту їх прав та небажання емітентів сплачувати дивіденди;

4) нормативне регулювання. Так, в Україні законодавчо-нормативна база з регулювання біржової діяльності все ще знаходиться на етапі становлення, тобто переважна кількість нормативних актів не зорієнтована на міжнародні стандарти і вимагає подальшого врегулювання. Ці прогалини особливо помітні щодо прозорості ринку та доступності біржової інформації;

5) непрозорість ринку. Інформаційне забезпечення біржової діяльності недостатньо представлене для широкого загалу з позицій актуальності, доступності та повноти оперативних даних. Тому на ринку на біржовому ринку представлені дуже незначні обсяги оперативної аналітики та інакшого інформаційного масиву даних;

6) недосконалість стимулювання з боку податкового законодавства. Оподаткування інвестиційних доходів та відсутність податкових пільг для інвесторів, різноманітні ліцензійні платежі, збір за реєстрацію цінних паперів, подвійне оподаткування для дивідендів не стимулюють розвиток фондового ринку України;

7) відсутність біржової культури. Проблемна ситуація в тому, що домогосподарства не сприймають фондовий ринок як потенційну можливість розміщення своїх заощаджень. Це відбувається і через занижений ступінь поінформованості населення про біржову діяльність;

8) брак кількості професіоналів і фахівців. Саме через обмежений розвиток інфраструктури фондового ринку, а саме незначної кількості інвестиційних брокерів, консалтингових та аналітичних фірм, виникають перешкоди на ринку найму біржових професіоналів.

Таким чином, слід визнати недостатній рівень розвитку біржової діяльності для України та присутність численних проблемних аспектів, але попри те, також можна вказати на її потужний потенціал і перспективи розвитку. В Україні стимулювати активний розвиток фон-

дових бірж має інтеграція у міжнародний простір, перекладом звернувши увагу на досвід ефективного функціонування міжнародних фондових бірж [6]. Важливим заходом задля подальшого розвитку діяльності бірж має стати й урегулювання законодавчо-нормативної бази та підвищення технологічного рівня біржової торгівлі [5].

Враховуючи необхідність подальшого вирішення перерахованих проблем у діяльності біржових установ як суб'єктів фондового ринку слід рекомендувати впровадження низки заходів щодо покращення діяльності бірж в Україні:

- підвищення частки біржового ринку, задля чого на законодавчому рівні створити відповідні нормативні та організаційні умови щодо укладення контрактів із придбання та продажу фінансових активів у межах фондових бірж;

- консолідація біржової торгівлі на невеликій кількості бірж, тобто поступово відходити від практики значної їхньої чисельності (за період 2015—2021 роки відбулося скорочення кількості фондових бірж в Україні з 10-ти до 3-х, що є позитивним моментом на сьогодні). Це пояснюється тією обставиною, що біржову діяльність в тих обсягах, яка дійсно може впливати на економіку, проводять лише одиниці. Тому для успішного ведення біржової діяльності, як свідчить і досвід розвинених економік, вистачає невеликої чисельності бірж. Наприклад, для лідера біржової діяльності — США, країни із 330-мільйонним населенням вистачає 11 фондових бірж для успішної організації торгів, таж сама Велика Британія при чисельності населення 67 млн громадян, має тільки 5 фондових бірж, а на фондовому ринку Швеції, Швейцарії та Нідерландів діє лише по одній біржі;

- розширення обсягів фінансових ресурсів на біржових торгах за рахунок спрямування коштів від домогосподарств, а також притягнення зарубіжних інституційних інвесторів через створення привабливого інвестиційного клімату в Україні;

- підвищення рівня захищеності прав інвесторів, для чого збільшити можливості НКЦПФР при впливі на суб'єктів біржової діяльності та створити надійну систему гарантування захисту прав інвесторів;

- зростання капіталізації та ліквідності, сформувати для підприємств умови щодо первинного публічного розміщення акцій українських емітентів саме на національних фондових біржах;

- зростання ступеня біржової культури, що має бути забезпечене шляхом зростання фінансової грамотності серед населення, а також популяризація фінансових інвестицій загалом через рекламні засоби;

- розвинення новітніх технологій біржових торгів, активізація інтернет-трейдингу та інших інформаційних технологій на базі.

Слід зауважити, що певна частина цих заходів вже реалізується в законодавчій та організаційно-інституційній площині. Проте, все ще потребують розв'язання такі проблемні питання як введення нових фінансових інструментів на фондовий ринок, переведення переважної частини торгів цінними паперами на організовані ринки тощо. Загалом, можна зауважити, що для успішної роботи українського фондового ринку насамперед необхідним є вдосконалення законодавчо-правової бази та підвищення довіри до біржової діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Сучасний біржовий ринок в Україні вимагає гарантування високої ліквідності торгівлі, що може відбуватися через надання інвесторам значного спектру фінансових інструментів і тим самим диверсифікацію напрямів інвестування. Все це дозволить провадити різні інвестиційні і поведінкові стратегії на біржовому ринку.

Фондова біржа буде ефективно функціонувати насамперед при достатній прозорості біржових операцій. Розв'язати ці питання можливо через розробку відповідних інформаційних програм для опрацювання масивів даних, що надходять від емітентів; аналізування і систематизацію інформаційних повідомлень про ринок цінних паперів відповідно до напрямків їх надходження; розповсюдження через Інтернет та спеціальні друковані видання інформаційних показників тощо. Такі підходи утворюють умови для систематизації даних про стан і розвиток фондового ринку, що в кінцевому підсумку забезпечить доступність цієї інформації для всіх зацікавлених осіб.

В напрямку збільшення довіри інвесторів щодо ринку боргових інструментів необхідно запроваджувати комплекс заходів, які забезпечать створення умов для захисту права власників корпоративних боргових цінних паперів і розширення переліку згаданих інструментів. Серед таких заходів може бути проведення НКЦПФР превентивних дій з приводу недопущення створення шахрайських схем на ринку з корпоративними облигаціями, урізноманітнення підходів до процедури випуску таких облигацій відповідно до рівня емісійної активності компанії, провадження дієвих механізмів емісії біржових облигацій.

Для активізації ринку деривативів слід провадити заходи, що дозволять популяризувати використання цих похідних інструментів, тобто визначити механізми поширеного їх використання, особливо задля хеджування ризиків.

З метою стимулювання інвестицій через інститути спільного інвестування, систему недержавних пенсійних фондів, а також поліпшення якості інструментарію фондового ринку необхідним шляхом можна вважати розвиток законодавства щодо похідних фінансових інструментів. Це також сприятиме удосконаленню сфери інноваційної діяльності через наближення її до ринку фінансових інструментів. Підтримати права інвесторів і забезпечити інформаційну прозорість планується через врегулювання правил кредитування під забезпечення цінними паперами, а також порядку укладення угод щодо надання їх у борг.

Отже дослідження продемонструвало, що є потужний потенціал розвитку українських фондових бірж. Вирішити вищезгадані проблеми можна при адекватному державному регулюванні, розповсюдженні в країні біржової культури, переорієнтації компаній з ринку банківських послуг на залучення фінансових ресурсів через фондовий ринок, стимулюванні участі у торгах іноземних інституційних інвесторів, розширенні переліку біржових інструментів, розвитку технологій біржової торгівлі.

Література:

1. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення 16.12.2024).

2. Бражник Л.В. Фондовий ринок України: стан, актуальні проблеми та перспективи. Ефективна економіка. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.35> (дата звернення 15.12.2024).

3. Водолазська О.А. Методологічні засади фінансового менеджменту суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності. Економічний аналіз. 2018. Том 30. № 4. С. 82—87. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa-2018.04.082> (дата звернення 14.12.2024).

4. Гнатченко Є.Ю., Тараруєв Ю.О. Діагностика конкурентоздатності фондових бірж України. Бізнес Інформ. 2023. № 1. С. 137—145. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-137-145> (дата звернення 15.12.2024).

5. Ковальчук С.В. Сучасні напрями розвитку біржової торгівлі: тренди та інновації. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 2. С. 138—143. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-18> (дата звернення 13.12.2024).

6. Ковалюк А.О., Улич О.М. Зарубіжний досвід функціонування фондових ринків та їх вплив на економіку. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2024. № 5—6. С. 58—68. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-5-6-318-319-58-68> (дата звернення 10.12.2024).

7. Кузьминчук Н.В., Куценко Т.М., Терованесова О.Ю., Трикоза К.С. Стратегічне управління процесами залучення суспільства до інвестування на фондових біржах. Ефективна економіка. 2022. № 7. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/148> (дата звернення 11.12.2024).

8. Валовий внутрішній продукт: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 09.12.2024).

9. Перша Фондова Торгова Система (ПФТС): Індеси акцій. Параметри ЦП Індeksu ПФТС. URL: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (дата звернення 11.12.2024).

10. Попадинець І.Р., Гавадзин Н.О., Марків М.М., Григорська Н.О. Перспективи розвитку біржового ринку України в післявоєнний період. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 4 (10). С. 44—55. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-4\(10\)-44-55](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-4(10)-44-55) (дата звернення 12.12.2024).

11. Татарин Н.Б., Олійник О.І. Фондовий ринок як один із елементів фінансового ринку: історія та його сучасний стан в Україні. Молодий вчений. 2023. № 3 (115). С. 128—133. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-24> (дата звернення 15.12.2024).

12. Халатур С.М., Грабчук О.М., Віллер І.О. Інноваційні інструменти управління фондовою біржею: антикризовий аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 20. С. 69—73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.69> (дата звернення 12.12.2024).

13. Шеленко Д.І., Шпикуляк О.Г., Горбатюк О.В. Функціонування деривативних фінансових інструментів у розвитку біржової торгівлі: теоретико-еволюційний аспект. Підприємництво і торгівля. 2024. № 41. С. 118—125. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-15> (дата звернення 14.12.2024).

References:

1. National Securities And Stock Market Commission (2024), "Analytical data on the development of the stock market", available at: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (Accessed 16 December 2024).

2. Brazhnyk, L.V. (2024), "The stock market of Ukraine: state, current problems and prospects", Efficient economy, vol. 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.35>.

3. Vodolazska, O.A. (2018), "Methodological principles of financial management of business entities in conditions of uncertainty", Economic Analysis, vol. 30, no. 4, pp. 82—87. <https://doi.org/10.35774/econa2018.04.082>.

4. Hnatchenko, Ye.lu. and Tararuiiev, Yu.O. (2023), "Diagnostics of competitiveness of stock exchanges of Ukraine", Business Inform, vol. 1, pp. 137—145. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-137-145>.

5. Kovalchuk, S.V. (2023), "Modern directions of development of stock trading: trends and innovations", Modeling the development of the economic systems, vol. 2, pp. 138—143. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-18>.

6. Kovaliuk, A.O. and Ulych, O.M. (2024), "Foreign experience of the functioning of stock markets and their impact on the economy", Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University, vol. 5—6, pp. 58—68. <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-5-6-318-319-58-68>.

7. Kuzmynchuk, N.V., Kutsenko, T.M., Terovanesova, O.lu. and Trykoza, K.S. (2022), "Strategic management of the processes of involving society in investing on stock exchanges", Efficient economy, vol. 7, available at: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/148> (Accessed 11 December 2024).

8. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Gross domestic product", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 09 December 2024).

9. First Stock Trading System (PFTS) (2024), "Stock indices. CPU parameters of the PFTS Index", available at: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (Accessed 11 December 2024).

10. Popadynets, I.R., Havadzyn, N.O., Markiv, M.M. and Hryhorska, N.O. (2023), "Prospects for the development of the stock market of Ukraine in the post-war period", Current issues in modern science, vol. 4 (10), pp. 44—55, available at: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-4\(10\)-44-55](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-4(10)-44-55).

11. Tataryn, N.B. and Oliinyk, O.I. (2023), "The stock market as one of the elements of the financial market: history and its current state in Ukraine", Young Scientist, vol. 3 (115), pp. 128—133, available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-24>.

12. Khalatur, S.M., Hrabchuk, O.M. and Viller, I.O. (2024), "Innovative tools of stock exchange management: anti-crisis aspect", Investment: Practice and Experience, vol. 20, pp. 69—73, available at: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.69>.

13. Shelenko, D.I., Shpykuliak, O.H. and Horbatiuk, O.V. (2024), "The functioning of derivative financial instruments in the development of stock trading: a theoretical and evolutionary aspect", Entrepreneurship and Trade, vol. 41, pp. 118—125, available at: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-15>.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2024 р.